ՌՈՒԲԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՌՈՒԲԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆ 2013

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՌՈՒԲԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
95

ARCH. MESROB ASHJIAN
BOOK SERIES
95

ԵՐԵՎԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
2015

ՀՏԴ 941(479.25)
ԳՄԴ 63.3 (2Հ)
Գ 316

Երաշխավորվել է հրատարակության ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագիր՝ Ռուբեն Սահակյան

Ռուբեն Գասպարյան
Գ 316 Հոդվածների և հրապարակումների ժողովածու /երկրորդ՝ լրացված հրատ./
Գասպարյան Ռուբեն - Եր.:
Պատմության ինստիտուտ, 2015. – 367 էջ:

Ներկայացվող ժողովածուն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ.գ.թ. Ռուբեն Հենրիկի Գասպարյանի (1962–2013 թթ.)՝ Կիլիկիայի հայության պատմության վերաբերող գիտական հոդվածների ընտրանին է, որոնք տպագրվել են պատմաբանի գիտական գործունեության տարբեր տարիների ընթացքում: Հոդվածները և նյութերը գրվել են Հայաստանի և Ռուսաստանի արխիվային վավերագրերի, հայ և օտար աղբյուրների, պատմագիտական գրականության հիման վրա, որոնցում լուսաբանվում է կիլիկիահայության XIX վերջի և XX դարի սկզբի ողբերգական պատմությունը: Ուսումնասիրվել են Աբդուլ Համիդ II-ի, երիտթուրքական կառավարության ու նրանց քաղաքական գործելակերպի ժառանգորդ Մ. Քեմալի հայաջինջ քաղաքականությունը: Ներկայացված են Կիլիկիայի սոցիալ-տնտեսական կյանքը, ազգային կուսակցությունների գործունեությունը, 1909 թ. կոտորածները, 1915–1916 թթ. Մեծ եղեռնը, 1918–1921 թթ. իրադարձությունները:

Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվել կիլիկիահայության մղած ինքնապաշտպանական մարտերին, հերոսական մաքառումներին:

Գիրքը նախատեսված է մասնագետների և ընթերցող լայն շրջանակների համար:

ՀՏԴ 941(479.25)
ԳՄԴ 63.3 (2Հ)

ISBN 978-99941-73-81-5
© Պատմության ինստիտուտ, 2015

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ռուբեն Գասպարյանի հիշատակին 3
Ադանայի կոտորածները 1909 թվականին 27
Սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունները Կիլիկիայում 20-րդ դարի սկզբին 29
Ադանայի 1909 թ. կոտորածները 33
Մուսա լեռ. Հերոսական օրեր 52
Այնթապի հայութեան գոյամարտը 59
Կիլիկիոյ ինքնավարութեան հռչակումը 1920 թ. օգոստոսի 4ին 61
Հայերի ցեղասպանությունը Կիլիկիայում 1915–1916 թթ. 69
Նստաշրջան՝ նվիրված Զեյթունի 1862 թ. ապստամբության 130-ամյակին 88
Մարաշի պաշտպանութիւնը 92
Գիտական լրատու
ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների 24-րդ նստաշրջանը 99
Կիլիկիահայությունը ցեղասպանության նախօրեին 103
Судебный процесс Талаата-Паши 121
Հայկական լեգեոնը (1916-1920 թթ.) 127
Եղեռնը Կիլիկիայում 145
Կիլիկիայի 19-րդ դարի վերջի – 20-րդ դարի սկզբի սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունների պատմությունից 147
Կիլիկիո կաթողիկոսական ընտրությունների հարցի շուրջ 160
Կիլիկիահայության կրթական վիճակը 19-րդ դ. վերջին – 20-րդ դ. սկզբին 177
Հայ ազգային կուսակցությունների գործունեությունը Կիլիկիայում 19-րդ դարի վերջին 20-րդ դարի սկզբին 191

Կիլիկիահայության կոտորածները և ինքնապաշտպանական մարտերը 1894–1896 թթ. 213

Հայ հեղափոխական դաշնակցության գործունեությունը Կիլիկիայում XIX դարի վերջին և XX դարի սկզբին 238

Կիլիկիայի հայ ազգաբնակչությունը ավարչական բաժանումը XIX դարի վերջին և XX դարի սկզբին 261

Արխիվային վավերագրեր Կիլիկիայում Ս. Դ. Հնչակյան կուսակցության գործունեության մասին 273

Մի քանի փաստաթուղթ կիլիկիահայության սոցիալ-քաղաքական կացության մասին 1900–1908 թթ. 285

Վավերագրեր կիլիկիահայության 1890-ական թթ. դրության մասին 301

Իրադրությունը Կիլիկիայում: Հայերի ինքնապաշտպանական մարտերը և կոտորածները 319

Անձնանունների ցանկ 340

Տեղանունների ցանկ 355

ՌՈՒԲԵՆ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

РУБЕН ГЕНРИХОВИЧ ГАСПАРЯН

СБОРНИК СТАТЕЙ И ПУБЛИКАЦИЙ

Համակարգչային ձևավորումը՝ Ն. Աղամյանի
Համակարգչային շարվածքը՝
Լ. Քոսյանի և Մ. Երանոսյանի
Տպագրիչ՝ Լ. Մուրադյան

Ստորագրված է տպագրության 25.02.2015 թ.
Տպաքանակը՝ 100 օրինակ

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ НАН РА
INSTITUTE OF HISTORY OF NAS RA

ՀՀ, 0019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24/4
РА, 0019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна 24/4
24/4, Marshal Baghramyan ave., 0019, Yerevan
http://www.academhistory.am